

Zuzana Hájková: Trajektorie osvojování a užívání jazyků českých neslyšících ve věkové kategorii 50+ Posudek vedoucího diplomové práce

Zuzana Hájková se ve své práci zabývala jazykovými trajektoriemi českých neslyšících starších padesáti let, tj. tím, jak si její respondenti osvojovali český znakový jazyk a češtinu a jak tyto jazyky užívají. Po bakalářské práci Kateřiny Tylšové, zkoumající jazykové trajektorie slyšících dětí neslyšících rodičů, jde o druhou práci, která využívá teorii životních drah a teorii jazykového managementu a sociolingvistický výzkum komunity českých neslyšících tak obohacuje o nové metodologické podněty.

V Úvodu autorka objasňuje volbu tématu a stručně představuje obsah jednotlivých kapitol.

V 1. kapitole (Neslyšící v České republice a jejich jazyk) se pokouší popsat historický a společenský kontext životních drah jejích respondentů. Cenné je shrnutí dostupných informací o životě neslyšících před rokem 1989, kdy respondenti vyrůstali, i soupis problémů, které neslyšící museli a musí řešit. V jednotlivých oddílech 2. kapitoly (Teoreticko-metodologický rámec výzkumu) autorka představuje teorii životní dráhy (odd. 2.1), teorii jazykového managementu (odd. 2.2), metodu jazykověbiografického rozhovoru (odd. 2.3) a metodu následného rozhovoru (odd. 2.4). Tyto teorie a metody jsou představeny jen stručně (autorka významně využila hesla z Nového encyklopedického slovníku češtiny), ale výklad je srozumitelný a obsahuje všechny relevantní informace. Jádrem práce tvoří 3. kapitola (Analýza rozhovorů). Autorka nejprve přehledně a informativně popisuje sběr materiálu (odd. 3.1) a složení vzorku (odd. 3.2). Poté představuje individuální trajektorie všech šesti respondentů (odd. 3.2) a na tomto základě konstruuje jazykovou trajektorii neslyšících druhé generace starších padesáti let (odd. 3.3). Ukázky z jazykověbiografických, příp. následných rozhovorů, kterými diplomantka dokládá jednotlivé body na jazykových trajektoriích respondentů a jejich relevanci, jsou vybrány dobře. Oddíl 3.5 (Jazykové postoje respondentů) není vzhledem k zvolené metodologii do práce zařazen zcela ústrojně, ale pro diplomantku bylo toto dílčí téma důležité a je třeba ocenit, že vybrala ukázky, kde nejsou postoje jen deklarovány, ale projevují se v aktech jazykového managementu. Za nejdůležitější zjištění práce považuji to, že škola respondenty nedokázala přesvědčit o užitečnosti osvojení češtiny a nenaučila je, jak – nutně omezené – znalosti češtiny efektivně používat v každodenním životě. Pro užívání češtiny tak byl důležitý teprve každodenní kontakt respondentů se slyšícími v zaměstnání a u některých z nich také výchova neslyšícího dítěte.

Práce má s přílohami 87 stran, je logicky a přehledně strukturována, text je napsán srozumitelně, odkazy na odbornou literaturu i její seznam mají náležitou formu.

Přínos práce pro sociolingvistický výzkum komunity českých neslyšících je po mém soudu nesporný. Diplomantka si na dostatečné úrovni osvojila výše uvedené sociologické a sociolingvistické přístupy a stejně jako již zmíněná kolegyně Tylšová ukázala, jak lze tyto přístupy a metody prakticky využít. Zjištění prezentovaná v práci jsou založena na analýze téměř 15 hodin videonahrávek jazykověbiografických a následných rozhovorů. Tyto nahrávky byly přepsány, takže by je – se svolením respondentů a důsledné anonymizací – bylo eventuálně možné využít v dalším výzkumu. Za cenné pokládám i to, že si diplomantka nevybrala jako respondenty své vrstevníky, ale že se zaměřila na neslyšící druhé generace starší padesáti let. Bylo by dobré, kdyby na její výzkum navázaly práce zabývající se neslyšícími první generace staršími padesáti let, zvláště důležitý by ale byl výzkum jazykových trajektorií dnešních třicátníků, kteří vyrůstali v období, kdy se postavení českého znakového jazyka (jistě nejen na rovině deklarací) změnilo.

K práci lze mít následující výhrady:

a) Jak už bylo řečeno, diplomantka v teoretické části velmi účelně využila hesla z Nového encyklopedického slovníku češtiny, v diplomové práci by však bylo záhodno pracovat více s primární literaturou.

b) Diplomantce se bohužel nepodařilo získat plánovaných deset respondentů, tohoto i dalších omezení si je však vědoma a v práci se vyhýbá nepatřičným zobecněním.

c) Volbu ukázek a způsob jejich prezentace v textu považuji za adekvátní, komentáře jsou však někdy příliš stručné.

d) Diplomantka málo využila potenciál teorie jazykového managementu – jednotlivé jeho akty komentuje spíše ojediněle a následného rozhovoru – z těchto rozhovorů sice vybrala některé ukázky, ale bohužel neměla čas porovnat, zda a jak se výpovědi respondentů změnilly oproti jazykověbiografickým rozhovorům.

Vzhledem k diplomantčině odlišné generační zkušenosti bych považoval za užitečné, kdyby se mohla při obhajobě vyjádřit k tomu, co ji v analyzovaných rozhovorech nejvíce zaujalo.

Závěr: Předložená práce splňuje požadavky kladené na diplomové práce a doporučuji ji k obhajobě.

Klasifikace: VELMI DOBŘE

Praha, 2. 9. 2024

doc. PhDr. Jiří Homoláč, CSc.